

розширення та інституційне зміцнення культурної дипломатії стає стратегічним завданням для національних урядів, оскільки саме вона формує довіру, сприяє подоланню стереотипів і закладає підґрунтя для сталого міжнародного партнерства.

Література:

1. Україна на Лондонському книжковому ярмарку. URL: <https://ubi.org.ua/uk/news/kategoriya-2/ukra-na-nalondonskomu-knizhkovomu-yarmarku-3>

2. У Франції розпочинається новий культурний сезон проекту Українська Весна. URL: <https://day.kyiv.ua/article/kultura/u-frantsiyi-rozpochnayetsya-novyyu-kulturnyyu-sezon-proyektu-ukrayinska-vesna>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-117>

POLISH-UKRAINIAN COMMUNIQUÉ AND ITS RECEPTION IN UKRAINE

ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКЕ КОМІЮНІКЕ ТА ЙОГО РЕЦЕПЦІЯ В УКРАЇНІ

Mykhailova O. Yu.

*Candidate of Political Science,
Leading Researcher
National Institute for Strategic Studies
Kyiv, Ukraine*

Михайлова О. Ю.

*кандидат політичних наук,
провідний науковий співробітник
Національний інститут
стратегічних досліджень
м. Київ, Україна*

Історія взаємин українців та поляків у 1920-1940-х роках містить трагічні епізоди, пам'ять про які досі справляє значний вплив на відносини держав, суспільств, політичних націй Польщі та України. Цей негативний вплив зумовлений передусім розбіжностями історичних наративів, які побутують у Польщі та Україні. Ці розбіжності стосуються інтерпретацій політичних процесів на українсько-польському прикордонні, визначення тривалості та суб'єктів конфліктів, причинно-наслідкових зв'язків тощо. Найбільш чутливе питання – спосіб говорити про факти нищення польського населення Волині у 1943 р. Дискусії щодо цього часто

супроводжуються гострими взаємними інвективами та відмовою чути аргументи опонентів.

Водночас з обох сторін час від часу звучать конструктивні пропозиції щодо процедур та методів узгодження розбіжностей історичних наративів. Ці пропозиції у грудні 2024 р. знайшли втілення у спільній заяві 24-х українських та польських істориків під назвою «Друге польсько-українське Комюніке» (далі – Комюніке). З української сторони його підписали провідні українські науковці Я. Грицак, О. Зайцев, Л. Зашкільняк, С. Кульчицький, Ю. Шаповал та ін.

Цей документ містить стислий виклад історії польсько-українських взаємин від поч. 1920-х до кін. 1940-х рр., а також заклик до вшанування усіх жертв польсько-українського конфлікту. Комюніке було оприлюднене у міжнародному інтелектуальному часописі «Україна модерна» як продовження Першого польсько-українського Комюніке, підписаного істориками у 1994 р.

Мотивацією до ухвалення Другого Комюніке його підписанти визначили бажання порозумітися в конфліктних питаннях історії, оскільки «будь-які потенційно спірні теми між поляками та українцями можуть і будуть використані нашим спільним ворогом для розсіювання розбрату». Виходячи з цього, артикульовано заклик до польського та українського суспільств «прийняти відповідальну і відкриту позицію щодо давньої взаємної ворожнечі». Для цього запропоновано формулу взаємного діалогу на конфліктні та контраверсійні теми – «усі жертви наші» [1].

Цю пропозицію сприйняли далеко не всі дослідники в Україні. Оприлюднення Комюніке викликало дискусію, що розгорнулась у фахових середовищах істориків та в соціальних мережах. Найактивніше при цьому виступили критики документу.

Зокрема, экс-голова УІНП В. В'ятрович звернув увагу, що українські підписанти документу не спеціалізуються на історії УПА та українсько-польських взаємин. Він зазначив, що дослідники цього напрямку, молодші за віком, перебувають на фронті російсько-української війни. Крім того, у тексті є нібито «чимало помилок, неточностей, перекручень, некритичних запозичень тез польської історіографії» [2], а головними винуватцями та ініціаторами польсько-українського конфлікту визначені в Комюніке українські повстанці.

Варто уваги, що в своїй книзі «За лаштунками “Волині-43”» [3] В. В'ятрович опонував поширеній в Польщі тенденції виривати трагічні події літа 1943 р. з-поза широкого контексту та подавати їх як раптовий, неспровокований злочин українців проти поляків. Ідея контекстуалізації цього трагічного епізоду, пропонує В. В'ятровичем, знайшла втілення у тексті Комюніке.

У дискусіях українських істориків щодо Комюніке широко застосовувались такі вирази, як «єдиний фронт», «поле до бою» тощо. Зокрема, до «фронтної» лексики вдавались дослідник польсько-українських взаємин професор Б. Гудь, дослідник історії депортацій українців з Польщі Р. Кабачій та ін. Можливо, саме гостра риторика з боку критиків документу була причиною відкликання двома українськими науковцями своїх підписів.

Полеміку з критиками документу провів один з підписантів Комюніке з української сторони – професор кафедри історії УКУ О. Зайцев. Він вказав на політизацію сприйняття Комюніке, адже у дописах його критиків «червоною ниткою проходить думка, що українським історикам і далі треба виступати єдиним національним фронтом проти польської сторони, а підписантів комюніке звинувачують не так у помилковості їхніх поглядів, як у переході на польську сторону, а отже ледь не в національній зраді» [4]. О. Зайцев пропонує забути про національні «сторони» і дискутувати про факти та інтерпретації в академічній площині, тим більше, що Комюніке не наполягає на остаточних формулюваннях, а мислиться як перший крок діалогу, який лише розпочато.

Гостра критика Комюніке лунала і з-поза фахових кіл істориків, зокрема, від голови ОУН Б. Червака: «Так зв. українські історики, які підписали комюніке із польськими істориками, фактично, зрадили ідеали національно-визвольного руху доби ОУН і УПА» [5]. Коректність оцінок наукового статусу з партійних позицій є доволі проблематичною, однак у соціальних мережах такі оцінки знаходять певну підтримку.

Критикам Комюніке змістовно опонував історик Н. Кісь у статті «Не залишайте “Волинь” історикам». Автор скептично оцінив перспективи діалогу істориків у чутливих питаннях. Принаймні, вважає за доцільне «не допускати до обговорень... людей, які зацікавлені в тому, щоб “боротьба тривала”» [6]. Він пропонує активніше залучати до дискусійних ініціатив ширший спектр фахівців та гуманітаріїв, зокрема, фахівців з налагодження діалогу.

Свого часу так само проблематичною та утопічною видавалась ідея налагодити діалог між істориками Франції та Німеччини. Незагоєні травми Другої світової війни заважали формуванню історичного нарративу, який могли би сприйняти обидва суспільства цих країн. Однак у 2006 р. було видано спільний підручник з історії для учнів старшої школи [7, с. 108-110]. З ініціативи політиків пройшли плідні дискусії науковців, що методологічно та фактично збагатили національні історичні школи та уможливили взаємне порозуміння.

Орієнтація України на євроінтеграцію та стратегічне партнерство з Польщею спонукає до відповідальності у чутливих питаннях історії та пам'яті. Таку відповідальність пропагують ініціатори та підписанти Другого польсько-українського Комюніке. Крім прагматичних аргументів, вони апелюють і до етики: «Шанування всіх жертв польсько-українського конфлікту 1940-х років і гідне вшанування їхньої пам'яті видається не лише моральним обов'язком, але передусім доказом зрілості сучасних і демократичних європейських суспільств». Отже, намір України доєднатися до європейської спільноти має втілитися, зокрема, і у виваженій історичній політиці, позначеній цінностями людяності та причетності.

Література:

1. Друге польсько-українське Комюніке. *Україна модерна*. 12.12.2024. URL: <https://uamoderna.com/blogy/ii-polsko-ukrayinske-komyunike/> (дата звернення: 22.01.2025).
2. Публікація Volodymyr Viatrovych. *Facebook*. 13.12.2024. URL: <https://www.facebook.com/volodymyr.viatrovych/posts/pfbid02E9sZu1Vry4ha3nSX4aEsxRRCDor8UcLaUsUbeJ17rqCq46P5TZUqvU3cENfU74Tsl> (дата звернення: 22.01.2025).
3. В'ятрович В. М. За лаштунками "Волині-43": невідома польсько-українська війна. Центр досліджень визвольного руху. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2016. 303 с.
4. Публікація Олександр Зайцев. *Facebook*. 13.12.2024. URL: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=pfbid02nZvZShcy1SyibHqJ59GUzmaxA9BuEZVizmW6AB7jJFDPghubuaRK4URtrH1dXVgl&id=761373793 (дата звернення: 22.01.2025).
5. Публікація Богдан Червак. *Facebook*. 14.12.2024. URL: <https://www.facebook.com/bogdanchervak/posts/pfbid0L7xfUV9pQC64sUaebZprdoB8qdVhahb9fwZSmMXjTg5G1SyPErNfn6EZX2n1DMkzl> (дата звернення: 22.01.2025).
6. Кісь Р. Не залишайте «Волинь» історикам. *Lviv-Media*. 16.12.2024. URL: https://lviv.media/analitika/95309-ne-zalishajte-volin-istorikam/?fbclid=IwY2xjawHM4EBleHRuA2FlbQIxMAABHbiktzmzzyy7t3-A8Df7E_xOKs462AoWS4DzIQflSt5GqA_uhgjisD84Ng_aem_ifxApNI-ELRt_tiOqpLXwA (дата звернення: 22.01.2025).
7. Мітрофанова О. О. Досвід та особливості узгодження суперечностей між Німеччиною та Францією. *Проблеми всесвітньої історії*. 2021. 3(15). С. 106-124.